

јалне регулације. На овај начин управна ефикасност заснована на информационој технологији постаје кључ за разумевање трансформисане улоге државе у савременом друштву, улоге која државу не своди само на "апарат за вршење власти и принуде", већ на сложени организациони, функционални и технолошки систем "јавних служби" чија је основна сврха задовољавање разнородних потреба грађана и општи социјални и културни развитак заједнице.

Имајући наведено у виду, монографија "Управни акти и савремена технологија" мр Предрага Димитријевића, заслужује да буде при руци свакоме ко жели да се бави проблемима доношења, важења и правног дејства управног акта на савремен и делотворан начин.

др Стеван Лилић

Проф. др Гавро Перaziћ, мр Радослав Распоповић, МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ ЦРНЕ ГОРЕ 1878-1918, Зборник докумената са коментаром, "Побједа", Подгорица, 1992. године.

Објављивање књиге "Међународни уговори Црне Горе 1878-1918", аутора проф. др Гавра Перaziћа и његовог млађег колеге и сарадника мр Радослава Распоповића, одвија се у време кад се не можемо похвалити озбиљнијим научним напорима у овој области. Изашла из штампе у издању подгоричке "Побједе" и конципирана као зборник докумената са коментаром, књига је заправо наставак обимног научног опуса проф. Перезића и његових сарадника.

Конкретно, овај научни пројекат у великој мери је у континуитету са претходним научним ангажманом аутора, који је изражен кроз књигу проф. Перaziћа "Нестанак црногорске државе у I светском рату" из 1988. године. У истој књизи снажним документационо-аналитичким прилазом износи се аутентична документа о Црној Гори, али исто тако и о њеном међународноправном положају у том периоду. Износи се низ отворених питања из домена међународне активности тадашње Црне Горе, њених међународних и уговорних односа са другим државама, затим правне импликације "Одредба о полагању оружја" из 1916. године, описују се догађаји везани за познату Подгоричку Скупштину, догађаји и последице проистекли из Божићне побуне 1919. године и настанак Краљевине СХС као новог субјекта међународног права и међународних односа. На подлози овог научног истраживања настао је и зборник докумената "Међународни уговори Црне Горе 1878-1918".

Концептуално, зборник докумената са коментаром састоји се од уводног дела са предговором и још четири дела. У уводном делу аутори истичу међународне уговоре као један од извора међународног права и унутрашње правне акте донете у вези са тим уговорима. Мултилатералне уговоре карактеришу као акте кодификације међународног права и већег степена објављености. Билатералне уговоре дефинишу као акте обавезивања држава у двостраним међународним односима и мањег степена објављености. Даље, врше поделу међународних уговора по основима обавезивања на јавноправне, приватноправне и акте који су део уговора и процеса уговарања. Граничне случајеве међународних уговора аутори само помињу, али се њима не баве. У питању су међународни уговори закључени пре 1878. године и са накнадним правним последицама. На крају уводног дела аутори посебно истичу циљ њиховог пројекта у смислу прикупљања извора међународ-

ноправне историје Црне Горе, односно изучавања целокупних међународних односа Црне Горе у датом периоду.

Први део зборника обрађује уговорну активност држава у општем смислу. Аутори полазе од *ius contrahendi* као права које је шире од *ius tractatum* и као права које је атрибут државности. У периоду с краја XIX века и с почетка XX века само је мали број држава и народа припадао кругу "просвећених и цивилизованих", те могао самостално да одлучује о својој судбини и повезивању са другим народима и државама. Одбацује се ригидни став класичне теорије међународног права о држави као субјекту само унутрашњег права, већ аутори посматрају државу и као субјект међународног права и међународних односа. У том контексту међународни уговори су *sine qua* поп пуноправног укључења држава у међународну заједницу, што посебно наглашава и рецензент књиге проф. С. Аврамов. У овом делу поред појма међународних уговора излажу се и општепознати елементи уговорног права - називи уговора, врсте, делови, дејство и проблеми у случајевима суцесије држава, извршење уговора, однос унутрашњег и међународног права у овој материји. На крају првог дела износе се и једнострани акти држава који нису међународни уговори и основи приватноправног обавезивања држава.

Други део зборника аутори посвећују уговорној пракси и уговорном капацитету државе Црне Горе у периоду од 1878. до 1918. године, што заправо чини и централни део овог пројекта. Ослањајући се на претходни део излажу уговорну праксу Црне Горе управо према датим уговорним елементима. Најпре се наводе опште карактеристике уговорног капацитета Црне Горе из времена када је имала правни статус турске покрајине, односно делимичан уговорни капацитет. Тај капацитет огледао се у чињеници да Црна Гора није морала да верификује закључене међународне уговоре, али исто тако и у чињеници да после 1878. године није преузела велики део ранијих обавеза Турске, концесије и др. Аутори потом излажу обележја уговора Црне Горе по већ наведеним елементима.

Посебно значајан сегмент овог дела представља онај у коме се наводе међународни уговори Црне Горе по врстама. Тако се помињу уговори о миру и регулисању питања државних граница Црне Горе (око 25 уговора). Посебно место заузимају Протокол Берлинског конгреса са завршним документима, Протокол о разграничењу Црне Горе и Турске и Протокол о разграничењу Црне Горе и Аустро-Угарске. Од осталих уговора даље се наводе уговори о трговини и пловидби (27), војно-политичким савезима, ППГ саобраћају и сарадњи у тој области (30), зајмовима, купородајама, и други приватно-правни акти. Изложени су и уговори о установљењу концесија за рудно, шумско и др. богатство, уговори о екстрадицији криваца (пр. са Италијом, Белгијом, САД), уговори о заштити ауторских права (пр. са Италијом и Француском). Ова категорија уговора нарочито је важна јер је Црна Гора у то време имала скромну научну и културну сарадњу са другим државама. На крају се посебно наводе конкордати са Ватиканом као међународни уговори закључени ради регулисања права вероисповести католичког становништва. Овим уговорима Папа се обавезао да ће консултовати владара Црне Горе приликом постављања архиепископа католичке бискупије у Бару, установљена је и обавеза архиепископа да положи заклетву владару Црне Горе и богослужење на старословенском језику.

Трећи део зборника је најобимнији и обухвата конкретне двостране међународне уговоре Црне Горе са другим државама, који су изложени по наведеним врстама из претходног дела.

Последњи, четврти део, садржи само списак мултилатералних уговора и то у виду прилога. Ови уговори нису објављени у овом пројекту из разумљивих разлога јер се ради о уговорима који су изузетно обимни, као и уговорима који су већ објављени у општепознатим светским збиркама. На крају овог дела налазе се факсимили појединих оригиналних текстова уговора и поједине географске карте Црне Горе тога времена, што све на одређени начин побуђује интересовање научне и читалачке јавности.

Теоријски, предмет овог пројекта јесте уговорни капацитет Црне Горе и њени двострани међународни уговори са другим државама, као и унутрашњи правни акти донети у вези са њима. Операционално, аутори предмет истраживања лоцирају на ужи временски период и то од 1878. године до 1918. године. То је период настанка и међународног признања Црне Горе као државе, па све до формирања Краљевине СХС. Запажа се да су предмет истраживања и употребљени категоријално-појмовни апарат у корелацији са досадашњим истраживањима. У ужем смислу, најпре са већ поменутом књигом проф. Перацића, а у ширем смислу са зборником "Преглед међународних уговора и других аката од међународноправног значаја за Србију од 1800. до 1918." (издање Института за међународну политику и привреду, Београд, 1953, I свеска). Заједно пројекти чине једну тематску целину и од нарочитог су значаја за развој међународних односа југословенских народа.

У складу са наведеним предметном истраживања аутори утврђују и циљ истраживања. То није само изучавање међународних уговора Црне Горе тога времена већ и изучавање свеукупне међународне позиције Црне Горе, али и попуна вакуума у проучавању државноправне историје Црне Горе. Пројект карактеришу исправан методолошки приступ и поступност, велики степен педантерије и употреба стандардних правних метода. Основни методолошки поступци, приступи и суптилна техника научног истраживања управо су у функцији утврђеног предмета и циљева истраживања.

Да закључимо, књига "Међународни уговори Црне Горе 1878-1918" представља пионирски подухват у овој материји, али истовремено и значајно енциклопедијско дело. Обухвата вероватно најзначајнији део досадашње црногорске националне и државноправне историје. Стога она нема само ужи - правни контекст и значај, већ представља део те историје. Имајући у виду чињеницу да међународни уговори представљају одраз међународноправне и политичке трансформације држава, значај овог пројекта није само теоријски већ и практично-политички. С једне стране, пројекат је значајан за даља допуњена и проширена истраживања у овој области, а с друге стране превазилази замишљене теоријске оквире аутора. Књига је нарочито актуелна данас, када се суочавамо са многим отвореним питањима насталим услед сецесије од Југославије и са питањем континуитета СРЈ.

мр Жељко Никач

Љубомир Ив. Јовић, ЈЕЗИК ЗАКОНА, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1995, предговор: академик Радомир Д. Лукић

Испитивање односа између језика и права, према готово једнодушном ставу истакнутих истраживача у овој граничној научној области, има огроман значај за правну теорију и праксу, пошто даје нови увид у све битне проблеме правног сазнања.

Међутим, за разлику од стања у појединим страним земљама, у којима се у последње време интензивно изражују модалитети употребе језика у